

Lietuvos
Nematerialaus kultūros paveldo
vertybių sąvadas

Lithuanian Intangible Cultural Heritage Inventory

2019

Sudarė Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado veiklos grupė
Compiled by Intangible Cultural Heritage Inventory Board

Redaktorė / editor Renata Radavičiūtė
Dailininkė / designer Audronė Lasinskiėnė
Vertėja / translator Lilijana Bugailiškytė-Lideikiėnė

Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvado interneto svetainė savadas.lnkc.lt
Intangible Cultural Heritage Inventory website savadas.lnkc.lt

SL 420. 2020 03 03. 4,5 sp. l. Tiražas 500 egz.
Išleido Lietuvos nacionalinis kultūros centras, Barboros Radvilaitės g. 8, 01124 Vilnius

Lietuvos Respublikos
kultūros ministerija
Ministry of Culture of the
Republic of Lithuania

LIETUVOS
NACIONALINIS

KULTŪROS
CENTRAS

Lithuanian National Culture Centre

Lietuvos Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas

Lithuanian Intangible Cultural Heritage Inventory

2019

2020
Vilnius

Nematerialus kultūros paveldas – gyvas, klestintis, perduodamas iš kartos į kartą, teikiantis žmogui taip reikalingą tapatybės jausmą – Lietuvoje visada užėmė svarbią vietą visuomenės gyvenime: nuo visuotiniai į kraują įaugusių tradicijų iki lokalių, mažų bendruomenių nuoširdžiai puoselėjamų papročių, kuriais jos dosniai dalijasi su visais, norinčiais pažinti ir patirti mūsų folklorą, liaudies meną ir amatus, ūkines veiklas, pasaulėžiūrą, net savitus bruožus išlaikiusius žmonių charakterius. Šis istorinės raidos suformuotas paveldas yra nuolat atkuriamas išsaugant ryšį su aplinka bei gamta ir atliepiant šiuolaikinio gyvenimo reikmes. Galima džiaugtis, jog jis skatina pagarbą kultūrų įvairovei, žmogaus kūrybingumui ir plečia akiratį.

Šių vertybių saugotojams tęsti, perduoti, užtikrinti apsaugą ir pagarbą ilgainiui susiklosčiusioms tradicijoms padeda ne tik šalies politikos, bet ir tarptautiniai instrumentai – 2003 m. UNESCO priėmė Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją, kurią po metų ratifikavo ir susitarimus sėkmingai vykdė Lietuva.

Ypač svarbus tokių pastangų rezultatas – Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos valdomas ir Lietuvos nacionalinio kultūros centro tvarkomas nacionalinis Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas. Prie jo plėtros, visuomenei atvirų kūrimo procesų, vertybių apsaugos ir puoselėjimo prisideda savivaldybės, jų paskirti specialistai, kultūros, mokslo ir studijų institucijos, nevyriausybinės organizacijos, bendruomenės ir pavieniai asmenys. Nuo 2017 m. į sąvadą įtrauktos 32 vertybės, įskaitant kryždirbystės, sutartinių ir Baltijos šalių dainų ir šokių švenčių tradicijas, kurios įrašytos į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonių nematerialaus kultūros paveldo sąrašą.

Šis leidinys skiriamas pristatyti dešimt 2019 m. paskelbtų vertybių, atspindinčių apsaugos, pasaulėžiūros, bendruomeniškumo, tuoktuvų, amatų, kulinarijos, švenčių, liaudiškojo pamaldumo tradicijas ir su jomis siejamus papročius.

Intangible cultural heritage – living, prospering, passed on from generation to generation, providing a human being with a necessary feeling of identity – has always taken an important place in the life of the Lithuanian society – from indisputably and universally practiced traditions to local customs, sincerely fostered by small communities and openly shared them with everyone willing to acknowledge and experience our folklore, folk art and crafts, worldview, even human characters having maintained particular features. The heritage, which had been shaped by the historical evolution, has been constantly recreated by preserving the relation with the environment and the nature and also responding to the demands of contemporary life. It is a great joy that it prompts the respect for cultural diversity, human creativity and expands worldviews.

The efforts of the custodians to continue, pass on, ensure the protection and respect to these long living traditions are supported by both national and international political instruments – in 2003 UNESCO has adopted The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, which one year after has been ratified by Lithuania and successfully implemented.

An especially important result of these efforts is the national Intangible Cultural Heritage Inventory managed by the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania and developed by the Lithuanian National Culture Centre. Its development, the creative processes open for the general society, the protection and fostering of the traditions are contributed by municipalities, their designated experts, culture, science and higher education institutions, nongovernmental institutions, communities and individuals. Since 2017 thirty-two practices were inscribed in the Inventory, including the cross crafting, the *sutartinės* and the Baltic song and dance celebration traditions, which have also been inscribed in the UNESCO Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity.

The publication is dedicated to present ten practices proclaimed in 2019, which reflect the traditions of purification, worldview, community spirit, wedding, crafts, cuisine, festivals, folk religiosity and the customs related to them.

Drevinė bitininkystė Varėnos krašte

*Drevininkas prie drevės.
Virginijos Pugačiauskienės nuotrauka, 2014 m.*

*Beekeeper next to a tree hollow.
Photograph by Virginija Pugačiauskienė, 2014*

Teikėjas ir saugotojas – Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija

Drevinė bitininkystė – archajinė bitininkavimo tradicija ir vienas seniausių girios verslų, ilgiausiai išsilaiikiusių šilinių dzūkų kaimuose. Užsienio rinkos skatintas, amatas klestėjimo viršūnę pasiekė XVI–XVII a. pirmoje pusėje, XIX a. antroje pusėje juo užsiimta tik miškingame Pietryčių Lietuvos regione, kur dar nebuvo taip sparčiai kertami miškai.

Drevinė bitininkystė buvo praktikuojama viena arba greta sodybinės bitininkystės, drevės buvo perduodamos iš kartos į kartą, o pats amatas, drevėtosios pušys ir bitės laikytos net šventomis.

XX–XXI a. sandūroje Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos darbuotojų dėka nykstanti drevinio bitininkavimo tradicija buvo perimta iš krašto drevininkų, o 2006 m. Musteikos kaime, netoli Čepkelių raisto, išsiskiriančio unikalia gamta, įkurtas bitynas, kuriame įrengiamos tinkamos drevės, bitininkaujama tradiciniais būdais bei įrankiais, prisitaikant prie bičių biologinio ciklo. Pavasarį išvalomos drevės, vasarą, suaktyvėjus spiečiams, bitės nuolat stebimos, išsispietusios susemiamos ir apgyvendinamos laisvoje drevėje ar kelminiuose aviluose. Medų bitės suneša iš taršos nepaliestų Čepkelių raisto ir Musteikos kaimo apylinkių augalų. Iš vienos drevės paprastai gaunama 2–3 kg medaus, dalis korių paliekama bitėms. Medus ypatingas tuo, kad jis trinamas kartu su visais koriais, žiedadulkėmis, bičių duonele ir pikiu, jo ir kaip maisto, ir kaip vaisto galima skanauti bityne.

Drevinė bitininkystė, kaip tradicinė vertybė, paremta archajišku žmogaus bendravimu su bitėmis. Dažnai bitininkai pasižymi darbštumu – kaip ir jų bitės, jie yra sąžiningi, ramūs ir ištvermingi žmonės, siekiantys išsaugoti amato autentiškumą, nesiekiantys gauti pelno iš medaus. Ne veltui žodis „bičiulis“ kildinamas iš žodžio „bitė“.

Ši tradicija pristatoma vietos bendruomenėms, lankytojams ir profesionaliems bitininkams. Artimiausiai Musteikos kaimo bendruomenei – Varėnos rajono bitininkų draugijai „Dzūkija“ vertybė yra žinoma ir svarbi, rūpestį kelia išnykimo grėsmė, todėl dedamos visos pastangos jaunesiems bitininkams ugdyti.

Hollow-tree beekeeping in Varėna Region

Submitter and custodian – Administration of the Dzūkija National Park and Čepkeliai State Natural Reserve

Hollow-tree beekeeping is an archaic beekeeping tradition and one of the oldest forest trades, having remained in the pine-forest villages of Dzūkija. The craft had reached its producing peak in the 16th c. and the 1st half of the 17th c. as a reaction to the foreign market demand, while in the end of the 19th c. it was still cultivated only in a forest-dense region in the South-East of Lithuania, where deforestation did not yet rage.

Hollow-tree beekeeping was practiced alone or along with traditional homestead beekeeping, the hollow-tree beehives used to be passed on from generation to generation, while the craft itself, the hollow pine-trees and the bees were hal-
lowed.

At the turn of 20th–21st c. representatives of the Administration of the Dzūkija National Park have taken the endangered hollow-tree beekeeping tradition from the local beekeepers and in 2006 the apiary was established in Musteika village, nearby the unique natural site – the Čepkeliai swamp. Proper hollow-hives are installed, the craft is cultivated using traditional means and methods, and the whole process is adapted to the biological cycle of bees. The hollows are cleaned in spring. In summer, when swarms of bees become more active, the bees are constantly observed, gathered back if swarming out and settled in empty hollows. The bees collect the honey from pollution-free plants growing in the surrounding of Čepkeliai swamp and Musteika village. 2–3 kg of honey is usually taken out from one hollow bee-hive leaving some honeycombs for the bees. The honey is grinded together with honeycombs, pollens, bee bread and bee-glyue. One may taste it both as a food and a remedy at the apiary.

The hollow-tree beekeeping is a valuable tradition based on archaic communication between the human being and the

bee. The beekeepers tend to be diligent – as their bees, they are honest, calm and hard-working people focusing on the preservation of authenticity and not the profits from bee-keeping. It is not without reason the word “friend” (*bičiulis*) stems from the word “bee” (*bitė*).

The tradition is presented to the local communities, visitors, and professional beekeepers. The tradition is well known and meaningful for the beekeepers’ association of Varėna Region “Dzūkija” as they are also concerned about the threat of its continuity and put all efforts to educate young beekeepers.

*Drevininkas, įlipęs į medį geiniu.
Virginijos Pugačiauskienės nuotrauka, 2014 m.*

*Beekeeper climbing a tree with a specially designed rope geinys.
Photograph by Virginija Pugačiauskienė, 2014*

Totorių vestuvių pyrago čiakčiaکو tradicija

Teikėjai – Visagino kultūros centras, Visagino totorių bendrija
Saugotojas – Visagino totorių bendrija

Čiakčiaukas yra rytietiškas Kazanės totorių tradicinis vestuvių pyragas, dabar Lietuvoje dažniausiai kepamas žinias perėmusių ir puoselėjančių Visagino totorių moterų.

Čiakčiaکو gamyba.
Almiros Parmaksizoglu nuotrauka, 2017 m.

The making of chak-chak.
Photograph by Almira Parmaksizoglu, 2017

Totorių bendruomenė, išlaikiusi ilgąmetes savo tautos tradicijas, kultūrą ir papročius, į Visaginą atsikraustė 1996 m. ir savo išskirtinio vaišingumo simboliu pasirinko čiakčiaکو, kurį dabar gamina ir kuriuo vaišina ne tik vestuvių, bet ir krikštynų, kitomis ypatingomis progomis ar per reprezentacinius renginius. Skanėstą taip pat kepa Trakų, Vilniaus bei Klaipėdos totorių bendrijos.

Pyrago gamyba yra šeimos tradicija, pirmiausia perduodama mamos dukrai. Kepimo procesas yra ilgas ir kruopštus, todėl paprastai jame dalyvauja kelios moterys. Jis turi ne tik praktinę, bet ir ritualinę prasmę – tuo metu reikia galvoti apie gražius dalykus, jei ruošiamasi vestuvėms, „įmaišytais“ linkėjimais užtikrinama poros darna, tinkamo lipnumo sirupu – tvirtai „sulipusi“ šeima. Svarbu tai daryti penktadienį – tą dieną pagal islamo tikėjimą daugiausia meldžiamasi, į pyragą sudedama daug geros energijos, minčių, palinkėjimų. Svarbus skaičius du, reiškiantis porą ir vaisingumą, todėl kepami du pyragai jaunavedžiams. Į vestuves atvykę svečiai pasitinkami pyragu, juo vaišinamasi su arbata po pagrindinio patiekalo, o vakare pjaunamas pagrindinis čiakčiaکو.

Pyragui iškepti užtenka kelių paprastų produktų: miltų, kelių kiaušinių, taukų arba aliejaus, šiek tiek medaus – kad visi, net vargingiausieji, didžiausių švenčių proga galėtų pasigaminti šio skanumyno. Skrudintos mažos tešlos juostelės apipilamos cukraus bei medaus sirupu ir formuojamas apvalus kalniukas – kuo aukštesnis, tuo geriau – saulės ir gražaus gyvenimo simbolis.

Dabar gaminti čiakčiaکو mokomasi ne tik šeimose ir bendruomenėje, bet ir Visagino kultūros centre veikiančiame totorių būrelyje „Gimtoji mokykla“ praktinių užsiėmimų metu.

Tradition of Tatars' wedding cake chak-chak

Submitter – Visaginas Culture Centre,
Visaginas Tatars Community
Custodian – Visaginas Tatars Community

Chak-chak is an oriental traditional wedding cake of Kazan Tatars, in Lithuania it is mostly baked by Tatar women of Visaginas fostering the tradition adopted from previous generations.

The Tatar community, living in Visaginas since 1996, has preserved old traditions, culture and customs of their nation and has chosen chak-chak as the symbol of their exceptional hospitality. The cake is baked and served not only on weddings, but also christenings, other special occasions and representative events. Trakai, Vilnius and Klaipėda Tatar communities as well know and produce the cake on some occasions.

The production of the cake is a family tradition, primarily transmitted from a mother to a daughter. It is a long and precise process, which involves several women. It has both practical and ritual meaning – while making a cake one should think about good things, if prepared for the wedding – the positive wishing in the process assures the harmony of the couple, the proper stickiness of the syrup firmly “glues together” the family. The cake shall be made on Friday – the most important praying day for Muslims, then the most of the positive energy, thoughts, wishes are admixed in the cake. A significant number is two standing for a *couple* and *fertility*, therefore two cakes are baked for the newlyweds. The arriving wedding guests are met with pieces of the cake; it is also served with the tea after the main dish, while in the evening the main chak-chak is sliced up and brought to the table.

The composition of the cake is amazingly simple consisting of several ordinary products: flower, eggs, grease or oil,

some honey, so that everybody, even the poorest, could make this treat on the biggest celebrations. Roasted tiny slices of dough are poured with sugar and honey syrup and a round hill is formed – the higher the better – as it is a symbol of the sun and good life.

Nowadays chak-chak is produced not only in both families and communities, but also at workshops of Tatar circle “Gimtoji mokykla” (“Native school”) at the Culture Centre of Visaginas.

*Svečių sutikimas su čiakčiaku.
Marato Gizatullino nuotrauka, 2018 m.*

*Greeting guests with a chak-chak.
Photograph by Marat Gizatullin, 2018*

Kuršių marių burvalčių vėtrungių gamyba

Vėtrungė ant burvaltės.

Sofijos ir Aurelijaus Armonavičių asmeninio archyvo nuotrauka, 2017 m.

Weathervane on a sailing boat.

Photograph of Sofija and Aurelijus Armonavičiai personal archive, 2017

Teikėjas – Neringos savivaldybės administracija

Saugotojai – aplink Kuršių marias gyvenančios vėtrungių meistrų šeimos, bendruomenės, kultūros, švietimo, verslo įstaigos

Kuršių marių vėtrungės yra unikalios puošybos Kuršių marių žvejų kūrybos reiškiny, turintis ne tik vėjo kryptį nurodančią, estetinę, bet ir, svarbiausia, identifikacinę paskirtį. Marių burvaltes – kurėnus – ženklinti vėtrungėmis pradėta 1844 m. Jas

įvedė Prūsijos karalystės žvejybos inspekcija žvejybai kontroliuoti: kad žvejai nepažeidintų paskirtų plotų ribų ir kad būtų lengviau kovoti su brakonieravimu. Vėtrungių pradininku laikomas vyriausiasis Kuršių marių karališkasis žvejybos inspektorius (fišmeisteris) Ernstas Wilhelmas Beerbohm (1786–1865), gyvenęs Muižės dvare netoli Ventės rago.

Vėtrungių pirmakės buvo skardinės ar medinės plokštės su kaimui priskirtu geometriniu ženklu, nudažytu kontrastingomis spalvomis: Kuršių nerijos kaimų ženklai – juoda ir balta, rytinio kranto – raudona ir balta, pietinio – geltona ir mėlyna. Vėtrungės gale dar tvirtinta raudonos ir baltos spalvos vėliavėlė. Apie 1890 m. žvejai šias lenteles ėmė puošti: priešvėjinę ir viršutinę dalį papildė įmantriais mediniais kiaurapjoviais raižiniais, puošyboje derinti artimos aplinkos motyvai, alegoriniai religiniai, meilės bei vilties simboliai: švyturys, žvejų namai, laivai, žmonių ir gyvūnų figūros, bažnyčia, kryžius, širdis, inkaras, tekanti saulė.

Vėtrungės buvo pastovių matmenų: ilgis – 114–116 cm, neskaitant vėliavėlės, aukštis – 40–45 cm, rėmo kartelės gamintos iš ąžuolo arba uosio, kiauraraščiai pjaustiniai – iš gluosnio ar alksnio. Po Pirmojo pasaulinio karo skiriamoji laivų ženklų paskirtis sumažėjo, tačiau atsirado komercinė paskata kurti ir pjaustyti vėtrunges – jas mielai įsigydavo turistai.

Vėtrunges pamario bendruomenės priima kaip savęs identifikavimo ženklą, dažnai jas vadina vizitine kortele ar mediniu pasu. Vėtrungių gamybos amatas šiuo metu plėtojamas visame pamario krašte šviečiamaisiais ir turizmo tikslais, jos – patrauklus, įsimintinas kraštą reprezentuojantis ženklas bei suvenyras. Praeitį ir šiandienos pamariečiams svarbius simbolius įprasminančios vėtrungės dažnai puošia vietinių gyventojų namus. Šiaurinės Kuršių nerijos dalies kaimų vėtrungių ženklus įamžino Neringos herbas.

The making of Curonian Lagoon boats' weathervanes

Submitter – Administration of Neringa Municipality
Custodian – the families of the weathervane makers, communities, cultural, education and business institutions settled in the Curonian Lagoon surroundings

Curonian weathervane is an authentic phenomenon crafted by Curonian fishermen, which is distinctive for its unique decoration. Not only the weathervanes have aesthetic and practical function as indication of the direction of wind, but they were also used for the identification. In 1844 the Fishery Inspection of the Kingdom of Prussia had introduced means to regulate fishery and the Curonian sailing-boats (*kurėnai*) had to be marked with weathervanes to ensure that fishermen stay within their territories and to fight with poachers. Ernst Wilhelm Beerbohm (1786–1865), the chief royal fishing inspector of the Curonian Lagoon, who lived in Muižė manor near the Ventė Cape, is considered to be the pioneer of weathervanes.

The first weathervanes installed were tin or wooden boards with a geometric sign attributed to a particular village, painted in special contrasting colours: signs of Curonian spit villages – black and white, Eastern coast – red and white, Southern coast – yellow and blue. At the end of a weathervane a red and white coloured flag was attached. Around 1890 fishermen started decorating the coloured boards – the wind indicating part and the upper part were adorned with ornate woodcuts, fusing the elements of the surroundings, allegoric religious, love and hope symbols, such as lighthouses, fishermen's houses, ships, human and animal figures, churches, crosses, hearts, anchors, rising sun.

The size of a weathervane had barely changed: it was 114–116 cm long without a flag and 40–45 cm high, wooden: oak or ash-tree had been used for the frame, linden or willow for open-cut carvings. After the First World War the identification

function of the boat signs had diminished, however the commercial impulse to create and carve weathervanes emerged because of tourists willing to purchase them.

For the coastal communities, the weathervanes signify their identities; it is often named a *visiting card* or a *wooden passport*. Nowadays the weathervane production as a craft is developed for educational purpose; it is an attractive, memorable mark and a souvenir, representing the region and used for tourism. The weathervanes linking both the past and the future and the important symbols for the Curonians are often used to decorate the local people houses. The signs from the Northern part of the Curonian Spit are used in the coat of arms of Neringa.

*Vėtrungės prie Nidos žvejo etnografinės sodybos.
Gintauto Beržinsko nuotrauka, 2019 m.*

*Weathervanes next to Nida fisherman's ethnographic homestead.
Photograph by Gintautas Beržinskas, 2019*

Lietuvos karaimų vestuvių tradicija

Teikėjas – Lietuvos karaimų kultūros bendrija
Saugotojas – Lietuvos karaimų bendruomenė

Vestuvės yra svarbiausia šeimos tradicija Lietuvos karaimų bendruomenėje – jos gyvuoja nuo karaimų atvykimo į Lietuvą, vadinasi, daugiau nei 600 metų. Apeigas dar praktikuoja ir Lenkijos karaimai.

Šventė susideda iš daugybės ritualų, nepakitusių iki šių dienų. Visi jie yra simboliški ir svarbūs, jų negalima praleisti – veiksmai lemia laimingą jaunos šeimos ateitį ar apsaugo jaunuosius nuo pikta linkinčių bei nesėkmių. Vestuves sudaro susitarimo apeiga (*siožgia kojmach*), sužadėtuvių (*kieliašmiak*), jungtuvės (*toj alhyšy*) ir vestuvių puota (*toj ičkisi*).

Lietuvos karaimų vestuvių tradicija yra unikali dėl teikiamos reikšmės sužadėtuvių ceremonijai, kurioje dalyvauja ne tik jaunavedžiai ir jų šeimos – šventė yra visos bendruomenės gyvenimo įvykis; taip pat, kaip būdinga rytiečių papročiams, ypač pagerbiami vyresnės kartos atstovai; sužadėtuvių metu renkamas piršlys, jam suteikiama valdžia; kepami specialūs vestuviniai pyragai ir kt.

Tradicija yra labai svarbus karaimų tapatybės dėmuo: nenutrūkstamai iš kartos į kartą perduodamas paprotys, pozityvią energiją generuojantis ritualas, reiškiantis naujos šeimos kūrimą, gyvybės tęsą, sėkmę, džiugią nuotaiką, pasilinksminimą.

Mažėjant karaimų bendruomenei, santuokos vis dažniau yra mišrios, todėl vis sunkiau surengti visavertes karaimų vestuvių apeigas ir joms kyla grėsmė išnykti. Tai suvokdami, karai-

mai stengiasi ne tik perduoti tradiciją ateinančioms kartoms, bet ir ją tyrinėti, supažindinti su ja kitataučius, kurie karaimų šeimos ritualuose dažniausiai nedalyvaudavo, siekti, kad Lietuvos ir tarptautinė visuomenė kuo daugiau sužinotų apie nuo seno Lietuvos karaimų bendruomenės puoselėtas tradicijas, visais laikais palaikiusias tautinę savimonę ir savitumą.

Nuotaka prašo tėvų palaiminimo.
Natalijos ir Anatolijaus Ešvovičių asmeninio archyvo nuotrauka, 2016 m.

Bride asks parents for blessing.
Photograph of Natalija ir Anatolijus Ešvovičiai personal archive, 2016

The wedding tradition of Lithuanian Karaites

Submitter – Cultural Association of Lithuanian Karaites

Custodian – The community of Lithuanian Karaites

A wedding is the most significant family tradition in the community of Lithuanian Karaites. The tradition lives since the arrival of Karaites to Lithuania more than 600 years ago. The rituals have also been practiced by Polish Karaites.

Nuotakos šukuosenos keitimo apeiga.

Natalijos ir Anatolijaus Ešvovičių asmeninio archyvo nuotrauka, 2016 m.

The ritual of bridal hairstyle change.

Photograph of Natalija ir Anatolijus Ešvovičiai personal archive, 2016

The celebration consists of plenty of rituals, which have not changed until our days. All have symbolic meaning and significance, none could be skipped as all the actions fate the happy future life of the young family and protect the newlyweds from menacing people and misfortunes. The wedding consists of the ritual of agreement (*siožgia kojmach*), engagement (*kieliašmiak*), marriage (*toj alhyšy*) and wedding party (*toj ičkisi*).

The wedding tradition of Lithuanian Karaites is unique for the special meaning given to the engagement ceremony, where not only the newlyweds and their families, but also the whole community take part; also, as is characteristic to the oriental customs, a special honour is paid for the elderly; a matchmaker is elected at the engagement ceremony and he is rendered the authority; the special wedding cakes are baked etc. The tradition is an important component of the Karaite identity. The wedding ritual, boosting positive vital energy, signifying the creation of new family, continuation of life, success, joy, entertainment, has uninterruptedly been transmitted from generation to generation.

With the decline of Karaite community, the number of mixed marriages increase and it becomes more and more difficult to organise an elaborate wedding ritual, thus the tradition is endangered. Acknowledging this the Karaites try to transmit the tradition to the next generations, but also to research it, to introduce to other nations, which usually did not take part in the Karaite family rituals, so that the Lithuanian and international society receive as many knowledge on ancient traditions of Lithuanian Karaites, essential for their national identity and uniqueness.

Mažosios Lietuvos delmonai

Teikėjas – Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras
Saugotojas – delmonų meistrai, mokytojai, muziejai ir etninės kultūros centrai

Delmonas, dėvimas prie Mažosios Lietuvos tautinio kostiumo. Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centro archyvo nuotrauka, 2010 m.

Delmonas worn with a traditional Lithuania Minor costume. Photograph of Klaipėda City Municipality Centre of Ethnic Culture, 2010

Delmonas – dekoruotas tekstilinis krepšelis, lietuvininkų ryšėtas ties juosmeniu, šiandien atpažįstamas kaip išskirtinis ir privalomas Mažosios Lietuvos tautinio kostiumo elementas, tapęs šį regioną pristatančiu ženklu.

XVIII a. pab. – XX a. pr. liaudies aprangoje delmonai atliko praktinę funkciją – dirbujantis namuose ir išeinant iš namų j juos susidėdavo smulkius daiktus. Be to, jie buvo ir tebėra viena puošniausių kostiumo detalių, kruopščiai išsiuvinėtų įvairiaspalviais siūlais ir stiklo karoliukais, pažymėtų prasminiu tekstu, data, inicialais, augaliniais ornamentais, smulkiais siužetinėmis elementais. Rankdarbyje derinami skirtingų faktūrų, spalvų bei ornamentų audiniai, krepšelis gali būti įvairių formų: stačiakampis, lygia, suapvalinta, platėjančia ar banguota apačia, trapecija ar daugiakampis.

Lietuvininkės delmonus dekoravo bei siuvosi pačios arba užsisakydavo pas siuvėjus. Atitikmenų aptinkama kaimyninių tautų liaudiškos aprangos komplektuose ir aukštuomenės puošmenų kolekcijose.

Nors politinių suirucių metu delmonai buvo slepiami po sijonais, savo paskirties neprarado – juose nuo pašaliečių akių slėpė pinigus, dokumentus, laiškus. Delmonus moterys pasiimdavo išvažiuodamos ar išstremtos iš tėvynės. Politinėms aplinkybėms pasikeitus, dalis šių rankdarbių, jau kaip tapybės raiškos įtvirtinimas, perduoti vaikaičiams, grįžo į gimtinę pas artimuosius ar į muziejų fondus. Plačiau dėvėti jie vėl pradėti XX a. 7–8 dešimtmetį atgimus tautiniams kostiumams.

Delmono siuvinėjimas turi gilesnę prasmę nei tik gražaus rankdarbio gaminimas aprangai ar interjerui puošti, tradicinis jo dekoras išreiškia tautiškumą, pasaulėžiūrą. Pačių siuvinėti ar iš meistrų įsigyti delmonai yra ryšimi ne tik prie tautinių kostiumų, bet ir prie šiuolaikinės aprangos kaip patogios, o dar labiau kaip originali, puošni ir labai asmeniška detalė.

Šitaip per nenutrūkusią rankų darbo delmonų gamybos ir dėvėjimo tradiciją pasireiškė lietuvininkų bendruomenės tapatybė.

Delmonai of Lithuania Minor

Submitter – Klaipėda City Municipality
Centre of Ethnic Culture

Custodian – the makers of delmonai, teachers, museums and centres of ethnic culture

Delmonas is an amply decorated textile purse worn at the waste level. Today it is recognised as a unique and necessary element of the national costume of Lithuania Minor, having become a representative sign of the region.

In the 19th c. – beginning of the 20th c. *delmonai* served a practical function in folk clothing – whether while working at home or going out people used to put in some necessary small things. However, they were and continue to be one of the most adorned details of the costume. *Delmonai* were exquisitely embroidered in colourful threads and glass beads, some meaningful text, dates, initials, floral motives, figurines could be embroidered. Different textures, colours and patterns of textile could be combined in the artwork, it might have different shapes: a rectangle, rounded, flare, wavy bottom, trapezium, multangular etc.

The women of Lithuania Minor used to decorate and sew *delmonai* themselves or order at the tailor's. Equivalents or close variations are found in both folk costumes and high society accessory collections of neighbouring nations.

During political turmoil they had used to be hidden under skirts; however, they had never lost their symbolic and practical function being used to hide money, documents and letters. Women used to take *delmonai* when leaving the State on own will or deportation. When the political circumstances had changed part of the handworks, already as symbols of identity expression, were passed on to grandchildren, brought back to the State for relatives or museum funds. The revival of the national costume in the sixties–seventies of the 20th c. has brought back the use of *delmonai*.

Wearing a *delmonas* has a deeper meaning than a simply decorative function for costume or interior as the traditional décor expresses patriotism and worldview. Both self-made and tailor-made embroidered *delmonai* are worn as an element of the national costume, but also used in contemporary clothing as a unique, ornate and very personal decorative detail. The uninterrupted production and wearing tradition of hand-made *delmonai* is a manifestation of communal identity of Lithuania Minor.

Moterys, pasipuošusios Mažosios Lietuvos tautiniais kostiumais. Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centro archyvo nuotrauka, 2017 m.

Women wearing traditional Lithuania Minor costumes. Photograph of Klaipėda City Municipality Centre of Ethnic Culture, 2017

Pirčių lankymo tradicija

Teikėjas – Profesionalių pirtininkų asociacija
Saugotojai – kvalifikuoti pirtininkai ir
pirties meistriškumo mokyklos

Lietuviška pirties lankymo tradicija, manoma, siekia akmens amžių. Seniausios pirtys kūrentos kaitinant akmenų krūsnis ir atliko ne tik švarinimosi, bet ir socialinę ar apeiginę paskirtį, ypač svarbią šeimos ir žmonių bendruomenėms. Čia buvo gydoma, gimdoma, apiprausiami ir išlydimi mirusieji, atliekamos iniciacijos. Bendruomenės pirtyse kviestos sueigos ir pasitarimai.

Pirtys viena ar kita forma gyvavo visoje Šiaurės ir Rytų Europoje. Sovietmečiu atsидūrusi ties išnykimo riba, nepriklausomybės laikais lietuviškoji pirčių lankymo tradicija atgimė ir dabar klesti.

J pirtį – privačią ar nuomojamą – paprastai einama didesnėmis ar mažesnėmis grupėmis vakare arba savaitgalį, čia praleidžiamos 3–6 valandos. Dažniausiai vadovauja pirtininkas – pirties šeimininkas, patyręs pirties bendruomenės narys arba specialiai pakviestas šio amato žinovas.

Tradicinė lietuviška pirtis yra apie 60 laipsnių, ji gana drėgna – garas kyla nuo vandeniu liejamų įkaitusių krosnelės akmenų. Ypač svarbi procedūra – kūno vanojimas beržinėmis, ąžuolinėmis ar kitų medžių vantomis.

Pastaruoju metu pirties procedūros išsiplėtė – naudojama daugiau augalų, natūralių kūno švarinimo ir grožio priemonių: kūnas trinamas druska, maltais kaštonais, moliu, medumi ir kt. Pirties lankytojai vanojasi patys, peria vieni kitus arba tai daro pirtininkas.

Nors higieninė pirties reikšmė sumenko, nemažai Lietuvos gyventojų pirtis įsirengia individualiuose namuose, sodybose, lietuviai į pirtį eina atsipalaiduoti, medituoti, pabendrauti, dažnai ir minėti svarbių progų: gimtadienių, mergvakarių ar bernvakarių, kalendorinių švenčių, atlikti įvairių reikšmingų ritualų. Jos lankymas vis dar svarbus kaip bendravimo forma, padedanti palaikyti fizinę ir emocinę sveikatą, pereiti asmeninius bei kalendorinius virsmus. Daugelis pirtyje ieško ne tik malonumo, bet ir gilesnio ryšio su savimi, gamta, savo šaknimis.

*Pamerktos vantos.
VŠĮ Lietuviškos pirties akademijos archyvo nuotrauka, 2006 m.*

*Soaked bathing brushwood.
Photograph of "Lietuviškos pirties akademija", VŠĮ, 2006*

Bathhouse visiting tradition

Submitter – Association of Professional Bath-masters
Custodian – qualified bath-masters and
bathing mastery schools

The Lithuanian bathhouse visiting tradition is believed to be rooted in the Stone Age. The oldest bathhouses were heated with piles of stones and were used for not only hygiene, but also for social and ritual purposes, especially important for families and communities. It served as a place for healing, delivering birth, ritual cleaning and farewelling the deceased, performing the initiations. The public bathhouses also hosted assemblies and meetings of communities. The bathhouses in one or another form used to exist in the entire Northern and Eastern Europe. Becoming nearly extinct in the Soviet times the Lithuanian bathhouse visiting tradition has revived after the restoration of independence and has flourished since then.

A bathhouse – both private and rented – is usually visited in bigger or smaller groups at evening time or on weekends for 3–6 hours. The process is led by the host of the bathhouse, an experienced bathhouse community member or a specially invited connoisseur.

The traditional Lithuanian bathhouse is heated to around 60 degrees, it is rather humid – the steam rises from hot stones of stove, poured over with water. A particularly important procedure is whipping the body with a birch, oak or other tree brushwood.

Recently the variety of bathing procedures has expanded: more plants, natural products such as salt, grinded chestnuts, clay and honey are used for body cleaning and beautification. The bathers whip themselves, each other or it may be done by the bathhouse master.

Although the hygienic meaning of the bathhouse had diminished, nevertheless many Lithuanians install baths at private houses and homesteads, they visit bathhouse for relaxation, meditation, communication, as well as for celebration of meaningful occasions, such as birthdays, evening parties at the bride's or the groom's, also calendar festivals, perform rituals significant for the particular group. Bathhouse visiting has maintained its importance as a means of communication, helping to keep physical and emotional health and to pass personal and calendar cycle transformations. Many of bathhouse visitors search for both pleasure and also deeper relation with themselves, the nature and own roots.

Vanojimas kadagio vanta.
VšĮ Lietuviškos pirties akademijos archyvo nuotrauka, 2006 m.

Whisking with a juniper whisk.
Photograph of "Lietuviškos pirties akademija", VšĮ, 2006

Rasos šventė Kernavėje

Teikėjas – Širvintų rajono savivaldybės kultūros centras
Saugotojai – Širvintų rajono savivaldybė,
Širvintų rajono savivaldybės kultūros centras,
asociacija „Medgrinda“,
Valstybinis Kernavės archeologijos ir istorijos muziejus

Vidurvasario šventės tradicija, lietuviškosios Rasos (Kupolės, įvedus krikščionybę – Joninės) išsiskiria papročių, tikėjimų, apeiginių veiksmyų gausa. Jie įprasmina aukščiausią saulės pakilimą, ilgiausią dieną, didžiausią augmenijos ir gyvybinių galių suklestėjimą, gamtos ir žmonių darną.

Kernavės archeologiniame rezervate kasmet rengiama Rasos šventė atspindi svarbiausią šio laikotarpio prasmę. Ji pasižymi ir kita išskirtine istorine reikšme: 1967 m. čia pirmą kartą surengtos Rasos pagal archajiškus baltų genčių papročius, atkurtus remiantis rašytiniais šaltiniais (jų esama jau iš XIV a.), tautosakos bei etnografijos duomenimis, moksliniais tyrimais. Iš šios Romuvos judėjimo inicijuotos veiklos augo Lietuvos folkloro sąjūdis, drauge su kitomis rezistencinių judėjimų ugdymomis tautinės tapatybės, patriotizmo nuostatomis prisidėjęs prie šalies nepriklausomybės atkūrimo. Rasos šventimas išjudino tautos gyvybines galias, senąsias tradicijas, išmintį, tikėjimą prikėlė naujam gyvenimui.

Šventė vyksta pagal nuo pradžių nusistovėjusią tvarką. Ant piliakalnių iškeliamos stebulės su deglais ir vainikais, sukraunamas aukuras, laužas, pastatomi vartai. Šventės dalyviai (jų būna per dešimt tūkstančių!) renka vaistinius augalus ir žolynus, pina vainikus, prie aukuro apeiginiu būdu uždegama ugnis, pagerbiamos protėvių vėlės ir dievybės, palydima ir pasitinkama saulė, dainuojama ir šokama prie laužo, vidurnaktį Nerimi plukdomi vainikai, saulei patekėjus, prausiamasi rasa. Šventės apeigose dėmesys skiriamas saulei, ugniai, vandeniui, augmenijai, kurie tuo metu įgyja didžiausias galias ir tai perduoda žmogui. Susirinkusieji čia jaučiasi tikrais šventės dalyviais, kūrėjais, drauge dainuodami, giedodami sutartines,

šokdami, atlikdami apeiginius veiksmus.

Išskirtinį šventės matmenį sudaro erdvė, kurioje ji vyksta. Kernavė išsiskiria valstybei ir tautai reikšminga istorine praeitimi, legendų gausa, nuostabia gamta ir ypač išraiškingais, didingais piliakalniais.

Rasos šventė yra didžiausia vasaros šventė Širvintų krašte ir svarbiausia Kernavės bendruomenei. Tą dieną iš visų kraštų pas gimines, draugus skuba artimieji, trokšdami būti šventėje – darnioje ir tvarioje gamtinės, kraštovaizdžio, kultūrinės, istorinės erdvės, krašto tapatybę stiprinančių gyvųjų Kernavės kultūros tradicijų visumoje.

Rasos šventės laužai.

*Valstybinio Kernavės archeologijos ir istorijos muziejaus,
Širvintų rajono savivaldybės kultūros centro archyvo nuotrauka, 1969 m.*

Bonfires of Rasos festival.

*Photograph of State Museum of Archaeology and History of Kernavė,
Culture Centre of Širvintos District Municipality archives, 1969*

Rasos (Midsummer) festival in Kernavė

Submitter – Culture Centre of Širvintos District Municipality
 Custodian – Širvintos District Municipality,
 Culture Centre of Širvintos District Municipality,
 association “Medgrinda”,
 The State Museum Archaeology and History of Kernavė

The Midsummer festival tradition, the Lithuanian *Rasos* or *Kupolės, Joninės* – St John’s Day after the Christianisation of Lithuania, outstands for the plenty of customs, beliefs and ritual actions. The totality of them gives the special meaning to the solstice, the longest day, the greatest flourish of plants and vital forces, the harmony of nature and humanity.

The *Rasos* festival, which is annually organised at the Kernavė Archeological Reserve, represents the most important meaning of this time of year. It is also historically important, as in 1967 for the first time the *Rasos* festival, initiated by the Romuva movement, was celebrated following the archaic customs of the Baltic tribes, reconstructed from written records (some from 14th c.), ethnographic and folklore sources, scientific research. The festival had given impulse for the development of the Lithuanian folklore movement. Together with other resistance movements, which focused on strengthening national identity and patriotic spirit, it contributed to the restoration of the independence of the state. The *Rasos* festival aroused vital forces of the nation, ancient traditions, wisdom and beliefs for the new life.

The festival is celebrated following the long-time order. The wooden wheels with torches and wreaths are hoisted on the mounds, an altar, bonfire and gates are installed. The participants of the festival (over 10 thousand people!) pluck medicinal herbs and plants, make wreaths, the fire is kindled in the altar following a ritual, the spirits of the ancestors and the deities are honoured, the sun is farewelled and welcomed again, it is sung and danced at the bonfire, the wreaths are

floated in Neris at the midnight and at the sunrise people wash with dew. The festive rituals focus on the sun, fire, water and plants, acquiring the greatest power at the solstice, which they transmit to the human being. The audience feel they are true actors of the happening, the creators, by singing together, chanting *sutartinės*, dancing and performing ritual actions.

The space gives a special dimension to the festival. The site of Kernavė has an exceptional meaning in the state and for the nation for its significant historical past, the mythological abundance, splendid nature and magnificent mounds.

The *Rasos* festival is the biggest summer celebration in the Širvintos Region and the most important to Kernavė community. On that day the local people receive friends and relatives wishing to take part in the festival – the unity of peaceful and sustainable natural, cultural and historical space and the live cultural traditions immanent to Kernavė regional identity.

*Nešama aukuro ugnis didžiajam laužui uždegti.
 Širvintų rajono savivaldybės kultūros centro archyvo nuotrauka, 2019 m.*

*Altar fire is carried for the ignition of the main bonfire.
 Photograph of Culture Centre of Širvintos District Municipality archive, 2019*

Velykų būgnų mušimo tradicija Aukštaitijoje

*Bubinamas Velykų būgnas.
Gintaro Lukoševičiaus nuotrauka, 2020 m.*

*Playing the Easter drum.
Photograph by Gintaras Lukoševičius, 2020*

Teikėjas – Panevėžio rajono Vadoklių kultūros centras,
Panevėžio kraštotyros muziejus
Saugotojas – Panevėžio rajono Vadoklių kultūros centras

Nuo XIX a. su pertrūkiais įvairiose Aukštaitijos regiono parapijose – Pašvitinyje, Vadokliuose, Ražuvoje, Rokiškyje ir kitur – Velykų rytą būgno (kartais – dviejų) garsai žadina vietos žmones, simboliškai – ir pavasario gamtą, žemę, pasveikina saulę, bei iškilmingai kviečia į mišias.

Būgnas ankstyvą rytą išnešamas į šventorių. Likus maždaug valandai iki mišių ir per procesiją aplink bažnyčią, jį paeiliui muša du ar trys parapijiečiai kuokelės formos mušikliais tam tikru ritmu, iš pradžių atskirais, tankėjančiais, o pabaigoje – iki kelių sububininimų lėtėjančiais dūžiais. Būgnas vėliau išardomas ir grąžinamas į klėtį, varpinę ar sandėlį iki kitų Velykų. Katilo formos būgnai (timpanai) prie bažnyčių atsirado po karų kaip jų laimikis ar iš cirko; jų dalys keistos, metalinės – naujai gamintos vietinių kalvių. Korpusą sudaro žalvario ar vario skardos, prie lanko pritvirtinta šuns ar ožio oda, ant būgno spaudžiama dar vienu lanku – šį veržiant tempiama tol, kol gaunamas reikiamas būgno gaudesys.

Panevėžio rajono Vadoklių bendruomenės žmonės sako, kad būgnas turi užti – girdėtis ir gretimuose kaimuose, ritmas turi būti greitas ir tikslus, nepertraukiamas. Daugiau kaip tris dešimtmečius būgną mušantys dabartiniai Velykų šaukliai pasiryžę tęsti tradiciją, kol pajėgsią, savo patirtį jie noriai perduoda jaunesniems – čia pat bubindami paaiškina, leidžia išbandyti.

Būgnų mušimo tradicija per Velykas buvo paplitusi ir kai kuriose Žemaitijos, Suvalkijos regionų parapijose. Nenutrūkusį paprotį išsaugojusi Vadoklių miestelio bendruomenė supranta tradicijos istorinę, kultūrinę ir bendruomenės telkimo vertę – be būgno gaudesio čia Velykos neįsivaizduojamos.

Easter drum beating tradition in Aukštaitija

Submitter – Vadokliai Culture Centre of Panevėžys District,
Panevėžys Regional Museum

Custodian – Vadokliai Culture Centre of Panevėžys District

Since 19th c. with breaks the drum (sometimes two drums) beats on Easter morning have been waking up the local people – as well symbolically the spring time nature, earth, the sun – in Pašvitinys, Vadokliai, Raguva, Rokiškis and other parishes of Aukštaitija Region and ceremonially inviting to the Mass.

Early morning the drum is taken out to the churchyard. One hour before the Mass and during the procession around the church the drum is beaten in turns by two or three parishioners using knobsticks. The players start with particular rhythm of separate beats, which fasten and in the end slow down with just a few sounds. The drum is then disassembled and stored in a barn, bell tower or store house till next Easter. The kettledrums have appeared at the churches after wars as spoils or from circuses – their parts are irregular, made from metal by local smiths. The frame is made from bronze or copper, the dog or goat skin is attached to the hoop, which is pressed with another hoop, being tightened until the desired humming of the drum.

People of the Vadokliai community in Panevėžys District say that a drum has to hum to be heard in villages around; the rhythm should be quick and precise, uninterrupted. The current drum-men, which have already served for over three decades, are determined to continue, but also willingly teach the younger generation – explaining and allowing practicing.

The Easter drum beating tradition had been spread also in some parishes in Samogitia and Sūvalkija. But only the Vadokliai community has maintained the uninterrupted tradition and understood its historical, cultural and communal value – Easter is unimaginable without drum beat.

Vėlykų būgnas.

Gintaro Lukoševičiaus nuotrauka, 2020 m.

Easter drum.

Photograph by Gintaras Lukoševičius, 2020

Vietovardžiai: atminties ir vartojimo tradicija

Teikėjai – Etninės kultūros globos taryba,
Lietuvos geografų draugija, Lietuvių kalbos institutas,
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Vietovardžiai – viena iš žodinės tradicijos formų – nuo seno buvo ir yra žmogaus susikalbėjimo su žeme, kraštovaizdžiu, ryšio su namais, tėviške, gimtąja šalimi išraiška. Suteikdami vardus net mažiausiam žemės lopinėliui, perduodami juos iš kartos į kartą, žmonės išsaugojo atmintį apie mūsų dvasinį

*Degaičių kaimo (Telšių r.) ženklai bendrine kalba ir tarme.
Degaičių seniūnijos archyvo nuotrauka, 2019 m.*

*Signs of Degaičiai village (Telšiai district) in standard language and in dialect.
Photograph of Degaičiai eldership archive, 2019*

ir materialųjį pasaulį – geografines, geologines kraštovaizdžio savybes, augaliją ir gyvūniją, gyventojų socialinį statusą, veiklas, būdą, pasaulėžiūrą, prabaltų, baltų genčių, lietuvių tautos istoriją. Jie tampriai susiję su tautosakos, mitologijos paveldu – vardo kilmę pagrindžiančiomis sakmėmis, padavimais, tikėjimais, papročiais. Vietovardžiai „sugėrė“ įvairiapypę daugiaprasmę informaciją, jie liudija mūsų tautos kūrybingumą, teikia tapatybės ir tęstinumo pojūtį tiek vietos bendruomenėms, tiek visai tautai.

Lietuviški (baltiški) vietovardžiai vartojami visoje Lietuvoje, nedidelėse lietuvių gyvenamose teritorijose Šiaurės Rytų Lenkijoje, Baltarusijoje, Latvijoje. Dauguma mus pasiekusių vietovardžių – pirmiausia vandenvardžiai, nemažai gyvenamųjų vietų, geografinių objektų vardų – yra labai seni, jų vartojimo tradicija nenutrūko, tačiau jų vartosenai, nykimui didžiulę įtaką darė įvairios okupacijos – carinės Rusijos, Lenkijos Vilniaus krašte, ypač sovietinė. Nacionalizavus žemę ir įgyvendinus melioracijos planą buvo sunaikinta tūkstančiai kaimų ir viensėdžių, jų vardai išbraukti iš registru, gyvosios vartosenos ir atminties. Šiandien vis svarbiau susigrąžinti išnykusius vietovardžius, juos įpaminkinti ne tik atminimo ženklais, žemėlapiams, bet ir jų vardais pavadinant naujas gyvenvietes, įvairias žmonių bendrijas, įmones, asmenis ir pan. Pagrindiniai vietovardžių atminties ir vartojimo tradicijos saugotojai yra daugybė vietos bendruomenių, neretai iš naujo susibūrusių dėl siekio juos išsaugoti, joms talkina lituanistai, geografs, istorikai, etnologai, tautosakininkai, prisideda valstybės, kultūros, mokslo institucijos, žiniasklaida, žinios apie vietovardžius perduodamos per švietimo įstaigas, neformalųjį ugdymą, turizmo veiklas, leidinius, virtualias duomenų bazines ir t. t. Visuomenės susidomėjimas vietovardžiais, jų išsaugojimo reikšmės suvokimas ypač išaugo 2019 m. paskelbus Vietovardžių metais.

Place names: the tradition of memory and usage

Submitters – The Council for the Safeguarding of Ethnic Culture, The Lithuanian Geographers' Union, The Institute of the Lithuanian Language, The Institute of Lithuanian Literature and Folklore

The place names belong to the variety of forms of oral traditions. Since old times it has been an expression of the dialogue between the human being and the earth, the landscape, the expression of one's connection with home and homeland. By giving names to the tiniest plots of land, by transmitting them from generation to generation people have secured the memory of our spiritual and material world, the geographical, geological values of the landscape, the flora and the fauna, the social status, occupations, temper, worldview of local people, the history of the pre-Baltic, Baltic tribes and Lithuanian nation. The place names are closely connected to folklore and mythological heritage – the legends, myths, beliefs and customs related to the name. The place names have absorbed multi-layered information, they manifest the creativity of our nation, give the sense of identity and continuity for both local communities and the entire nation.

The Lithuanian (Baltic) place names are used in entire Lithuania and small territories in North-East Poland, Belarus and Latvia inhabited by Lithuanians. Many of the names, which have reached our days, especially the hydronyms, also names of settlements, and geographical sites are very old. Their use has not stopped despite being threatened by various occupations – the Tsarist Russian, the Polish in Vilnius Region and especially the Soviet. Having nationalised the land and implemented the melioration plan thousands of villages and homesteads were demolished and their names deleted from registers, live usage and memory. Today there is a growing need to bring back the names of those places, to memorialise them not only with memorial signs and in maps, but also by giving the old names to new settlements, various

associations of people, enterprises, personalities etc.

The most important custodians of the place names memory and usage tradition are many local communities, some having associated with the purpose of preserving the place names. The communities are assisted by philologists, geographers, historians, ethnologists, folklore researchers, also state, culture, science institutions, media. The knowledge on the place names is transmitted via educational institutions, non-formal education, tourism activities, publications, digital databases etc.

The public interest in the place names, the understanding of the significance of their preservation has especially increased after the proclamation of the Year of Place Names in 2019.

*Paminklas Gervelių kaimui (Ignalinos r.) atminti.
Gintaro Rusecko nuotrauka, 2019 m.*

*Monument in memory of Gerveliai village (Ignalina district).
Photograph by Gintaras Ruseckas, 2019*

Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija

Teikėjas – Telšių vyskupija

Saugotojai – Telšių vyskupijos parapijų gyventojai

Žemaičių Kalvarijos kalnų maldos ir giesmės – Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos regionuose paplitusi katalikiška liaudies pamaldumo praktika, pradžią gavusi Žemaičių Kalvarijoje ir paplitusi po visas Telšių vyskupijos parapijas, giedama bažnyčiose ir namuose per gavėnią ir Didžiąją savaitę, taip pat per šermenis bei kitus mirusiųjų minėjimus.

Tradicijos ištakos siekia 1637–1639 m., kai žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius Garduose, vėliau pavadintuose Žemaičių Kalvarija, įsteigė 19 stočių, arba 20-ies vietų Kryžiaus kelius, ir jiems apvaikščioti užsakė sukurti maldas bei giesmes. Iš pradžių lokali giedojimo tradicija paplito po visą tuometę Žemaičių vyskupiją. Nors ir naikinta carizmo bei ateizmo ideologijų, ji išliko tikinčiųjų bendruomenėse bei šeimose ir šiandien yra gyva visose Telšių vyskupijos teritorijoje veikiančiose parapijose.

Malda iškeltomis rankomis Žemaičių Kalvarijos kalnų XV vietoje per Didžiuosius atlaidus. Žemaičių Kalvarijos parapijos archyvo nuotrauka, 2018 m.

Praying with hands in the air at the 15th location of Samogitian Calvary kalnai during the Great Indulgence Feast. Photograph of Samogitian Calvary parish archive, 2018

Kalnų giesmyną-maldyną sudaro daugiausia iš lenkų kalbos verstos gavėnios laikui skirtos giesmės, paimtos iš to meto maldynų ir tinkamai tėvų dominikonų pritaikytos. Dvi baigiamosios giesmės sukurtos specialiai Žemaičių Kalvarijai. Kalnų giesmės labai artimos žemaičių liaudies dainoms: panašus jų garsaeilis, giedama lėtai, „plaukiančiai“, vadyriui (giesmės vedančiajam) pritariama dviem ar net trimis balsais. Seniau kaimuose tradiciškai giedodavo vyrai ir moterys paeiliui, dabar giedama ir atskiromis grupėmis, ir kartu. Be to, Žemaitijos vyskupijos teritorijoje kalnai dažnai atliekami pramaišiai su pučiamųjų ir liaudies muzikos instrumentų grojimu, atlaidų procesijų metu naudojamas ir būgnas (katilas).

Kalnų giedojimas tebėra suvokiamas ir vertinamas ne tik kaip krikščioniškosios

kultūros paveldas bei religingumo raiškos būdas, bet ir kaip žemaitiško tapatumo ženklas. Ši tradicija skatina susitelkti ir išlaikyti bendruomeniškumą, o žmogui giedojimas suteikia dvasinės stiprybės ir apvalo sielą – tiek gyvą, tiek išskeliamą.

Samogitian Calvary *kalnai* (hills) chanting tradition

Submitter – Diocese of Telšiai

Custodian – parishioners of Diocese of Telšiai

Kalnai prayers and hymns of the Samogitian Calvary make up the popular practice of folk piety in the Catholic churches of Samogitia and Lithuania Minor regions. The practice, which had started at the Samogitian Calvary Church, spread in all parishes of the Telšiai Diocese being chanted at churches, at home during Lent and the Holly Week, also during funerals and other occasions to honour the deceased.

The origin of tradition comes from 1637–1639, when the Samogitian bishop Jurgis Tiškevičius built 19 stations or 20 locations of Calvary in Gardai, later renamed to Samogitian Calvary, and ordered the monks to write prayers and hymns to be chanted visiting the stations. The local practice was spreading in the entire Samogitian Diocese of the time. Although tsarist and atheist ideologies had tried to annihilate the tradition it has survived in the communities and families of believers and has been practiced in all active parishes in the territory of Telšiai Diocese.

The *Kalnai* hymnal-prayer-book mostly consists of the Lent period hymns translated from Polish, taken from prayer-books of the time and adapted by the Dominican monks. The two final hymns are written specially for Samogitian Calvary. The *Kalnai* hymns are very similar to Samogitian folk songs for the sound sequence, slowness, “flowing”, two or three voice accompaniment to

the leading voice. Traditionally, in villages men and women used to chant by turns, nowadays – both in separate groups and together. Also in the territory of the Samogitian Diocese *Kalnai* are chanted with interruptions of wind and folk instruments playing, moreover at the church festival processions a drum (*kettledrum*) is used.

Kalnai chanting is still perceived and estimated as the Christian culture legacy and the means of religiosity expression, but also a manifestation of Samogitian identity. The tradition embodies the spirit of unity and community, while the act of chanting brings spiritual strength to a human being and cleanses souls – both living and passing away.

*Per gavėnią giedami kalnai.
Vėžaičių parapijos archyvo nuotrauka, 2017 m.*

*Kalnai sung during Lent.
Photograph of Vėžaičiai parish archive, 2017*

Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas 2017 m.

Vertybė

Jūžintų krašto keptinis alus

Kryžių lankymo tradicija Griškabūdžio apylinkėse

Kūčios

Kupiškėnų vestuvės

Kurtuvėnų Užgavėnės

Lopšinių ir vaikų mįgdymo tradicijos Lietuvoje

Pietų (šilinių) dzūkų dainavimo tradicija Žiūrų kaime

Polka Lietuvoje

Senovinis stintelių ir seliavų gaudymas žiemą
sukant bobas Mėndūnų kaime ant Baltųjų Lakajų ežero

Šiaudinių sodų tradicija

Kryždirbystė ir jos simbolika Lietuvoje

Dainų ir šokių švenčių tradicija Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje

Sutartinės – lietuvių polifoninės dainos

Teikėjas

Jūžintų kaimo bendruomenė

Šakių rajono savivaldybės Griškabūdžio kultūros centras

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Folkloro klubas „Kupkėmis“

Šiaulių rajono savivaldybės kultūros centro Bazilionų filialas

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Varėnos kultūros centras

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Molėtų krašto muziejus

Vilniaus etninės kultūros centras

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Intangible Cultural Heritage Inventory 2017

Name of element	Submitted by
<i>Keptinis</i> beer of Jūžintai area	Jūžintai Village Community
Tradition of visiting crosses in Griškabūdis area	Griškabūdis Cultural Centre under Šakiai District Municipality
Christmas Eve	Lithuanian National Culture Centre
<i>Kupiškėnai</i> Wedding	Folklore Club "Kupkėmis"
Kurtuvėnai Shrove Tuesday	Bazilionai Chapter of Šiauliai District Municipality Cultural Centre
The tradition of lullabies and putting children to sleep in Lithuania	Lithuanian National Culture Centre
Singing tradition of Southern (Šiliniai) Dzūkai in Žiūrai village	Varėna Cultural Centre
Polka in Lithuania	Lithuanian National Culture Centre
Old method of winter fishing smelts and vendace by steering bobos in Baltieji Lakajai lake in Mindūnai village	Molėtai Regional Museum
Tradition of straw gardens	Vilnius Ethnic Culture Centre
Cross-crafting and its symbolism in Lithuania	Lithuanian National Culture Centre
Tradition of Song and Dance Celebrations in Estonia, Latvia and Lithuania	Lithuanian National Culture Centre
<i>Sutartinės</i> , Lithuanian multipart songs	Lithuanian National Culture Centre

Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas 2018 m.

Vertybė

Biržų krašto sutartinės ir jų atlikimas

Dainos iš marių dugno. Užlietų Kauno rajono kaimų dainavimo tradicija

Lietuviškos ristynės

Muzikavimas bandonija Tauragės krašte

Skudutiškio (Molėtų r.) šventvietės lankymas

Šiaurės rytų aukštaičių muzikavimas Peterburgo armonika

Tarptautinis folkloro festivalis „Skamba skamba kankliai“

Verbų rišimo tradicija Vilniaus krašte

Visaginiečių totorių pavasario ūkio darbų pabaigtuvių šventė Sabantujus

Teikėjas

Pabiržės tautinės kultūros draugija

Kauno rajono Samylų kultūros centras

Lietuviškų ristynių federacija

Tauragės kultūros centras

Molėtų krašto muziejus

Utenos kraštotyros muziejus

Vilniaus miesto savivaldybės biudžetinė įstaiga Vilniaus etninės kultūros centras

Vilniaus krašto tautodailininkų-meno kūrėjų bendrija, Tradicinių amatų centras Houvalto dvare Maišiagaloje, Čekoniškių verbų ir buities seklyčia

Visagino kultūros centras ir Visagino totorių bendrija

Intangible Cultural Heritage Inventory 2018

Name of element	Submitted by
Sutartinės of Biržai region and the tradition of performing them	Association of Folk Culture of Pabiržė
Songs from valley bottom. The singing tradition of the flooded villages of Kaunas District	Samylai Culture Centre of Kaunas District
Lithuanian Folk Wrestling	The Lithuanian Folk Wrestling Federation
Playing the bandoneon in Tauragė region	Tauragė Culture Centre
Visiting of the spiritual site in Skudutiškis (Molėtai District)	Molėtai Regional Museum
Playing the Petersburg accordion in the North East of Aukštaitija	Utena Regional Museum
International Folklore Festival "Skamba skamba kankliai" ("The Kanklės Play")	Vilnius Ethnic Culture Centre of Vilnius City Municipality
The tradition of tying verbos (Easter palms) in Vilnius region	Association of Craftsmen and Artists of Vilnius Region, Centre of Traditional Crafts in the Houvalt Manor, Maišiagala, House of Verbos and Ethnography in Čekoniškės
Sabantuy, a spring celebration of the end of field work of Visaginas Tatars	Visaginas Culture Centre and Visaginas Tatars community

Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas 2019 m.

Vertybė

Drevinė bitininkystė Varėnos krašte

Totorių vestuvių pyrago čiakčiako tradicija

Kuršių marių burvalčių vėtrungių gamyba

Lietuvos karaimų vestuvių tradicija

Mažosios Lietuvos delmonai

Pirčių lankymo tradicija

Rasos šventė Kernavėje

Velykų būgnų mušimo tradicija Aukštaitijoje

Vietovardžiai: atminties ir vartojimo tradicija

Žemaičių Kalvarijos kalnų giedojimo tradicija

Teikėjas

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija

Visagino kultūros centras, Visagino totorių bendrija

Neringos savivaldybės administracija

Lietuvos karaimų kultūros bendrija

Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras

Profesionalių pirtininkų asociacija

Širvintų rajono savivaldybės kultūros centras

Panevėžio rajono Vadoklių kultūros centras,
Panevėžio kraštotyros muziejus

Etninės kultūros globos taryba, Lietuvos geografų draugija,
Lietuvių kalbos institutas, Lietuvių literatūros ir tautosakos
institutas

Telšių vyskupija

Intangible Cultural Heritage Inventory 2019

Name of element	Submitted by
Hollow-tree beekeeping in Varėna Region	Administration of the Dzūkija National Park and Čepkeliai State Natural Reserve
Tradition of Tatars' wedding cake chak-chak	Visaginas Culture Centre, Visaginas Tatars Community
The making of Curonian Lagoon boats' weathervanes	Administration of Neringa Municipality
The wedding tradition of Lithuanian Karaites	Cultural Association of Lithuanian Karaites
<i>Delmonai</i> of Lithuania Minor	Ethnic Culture Centre of the Klaipėda City Municipality
Bathhouse visiting tradition	Association of Professional Bath-masters
<i>Rasos</i> (Midsummer) festival in Kernavė	Culture Centre of Širvintos District Municipality
Easter drum beating tradition in Aukštaitija	Vadokliai Culture Centre of Panevėžys District, Panevėžys Regional Museum
Place names: the tradition of memory and usage	The Council for the Safeguarding of Ethnic Culture, The Lithuanian Geographers' Union, The Institute of the Lithuanian Language, The Institute of Lithuanian Literature and Folklore
Samogitian Calvary <i>kalnai</i> (hills) chanting tradition	Diocese of Telšiai

UNESCO Reprezentatyvusis žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašas

Vertybė	Teikėjas	Jrašymo metai
Kryždirbystė ir jos simbolika Lietuvoje	Lietuvos nacionalinis kultūros centras	2001 / 2008
Dainų ir šokių švenčių tradicija Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje	Lietuvos nacionalinis kultūros centras	2003 / 2008
Sutartinės, lietuvių polifoninės dainos	Lietuvos nacionalinis kultūros centras	2010

UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity

Name of element	Submitted by	Year of inscription
Cross-crafting and its symbolism in Lithuania	Lithuanian National Culture Centre	2001 / 2008
Tradition of Song and Dance Celebrations in Estonia, Latvia and Lithuania	Lithuanian National Culture Centre	2003 / 2008
<i>Sutartinės</i> , Lithuanian multipart songs	Lithuanian National Culture Centre	2010

LIETUVOS
NACIONALINIS

KULTŪROS
CENTRAS

Lietuvos nacionalinis kultūros centras yra biudžetinė įstaiga, kurios paskirtis – plėtoti istoriškai susiklosčiusias, kultūrinę tautinę tapatybę išreiškiančias ir įtvirtinančias etninės kultūros (nematerialaus kultūros paveldo) ir mėgėjų meno veiklas šalyje, metodiškai joms vadovauti, rengti Dainų šventes, kitas kultūros programas, skatinti visuomenės kultūrinę ir kūrybinę raišką.

LITHUANIAN
NATIONAL

CULTURE
CENTRE

Lithuanian National Culture Centre is a budgetary institution, whose main purpose is to develop historically formed spheres of ethnic culture (intangible cultural heritage) and amateur art expressing and promoting national cultural identity, to provide methodical monitoring, to organise Lithuanian Song Celebrations as well as other cultural programmes, to foster the society's cultural and creative expressions.

